

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.1.80](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.80)

УДК 351.87

*З. М. Гадецька,
к. т. н., доцент, доцент кафедри моделювання економіки і бізнесу,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID ID: 0000-0002-9994-8488*

*А. І. Штабрат,
магістрант кафедри моделювання економіки і бізнесу,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID ID: 0000-0003-4844-3997*

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА

*Z. Gadetska
PhD in Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Modeling Economics and Business,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
A. Shtabrat
Master's student of the Department of Modeling Economics and Business,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy*

IMPLEMENTATION OF ELECTRONIC LAWSUIT SYSTEMS

Статтю присвячено актуальній проблемі впровадження систем електронного судочинства. Це дозволить учасникам судових процесів своєчасно мати доступ до процесуальних документів в зручний час, подати позов, сплатити судовий збір, прийняти участь у судовому процесі, отримати судові рішення, не відвідуючи будівлю суду і взагалі не контактуючи з персоналом суду чи суддею, що досить актуально в умовах пандемії. В статті досліджено досвід впровадження систем електронного правосуддя у європейських країнах. Для впровадження електронної системи правосуддя в Україні було обрано естонська модель. У 2020 році в Україні розпочато впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, яка б дозволила спростити подачу всіх документів до суду в електронному вигляді і таким чином автоматизувати документообіг судових установ та забезпечити он-лайн розгляд судових справ. Така система має модульну структуру, але на сьогодні запроваджено лише одну її підсистему – «Електронний суд». Крім вже розглянутих систем, для впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, обов'язковою умовою є наявність в судовій установі налагодженого електронного документообігу. Електронний документообіг базується на сучасних інформаційно-комунікаційних, хмарних та цифрових технологіях, та забезпечують процес створення, управління доступом і поширення електронних документів у судових установах. В статті запропонована до впровадження система електронного документообігу вітчизняного виробництва АСКОД.

The article is devoted to the actual problem of introduction of electronic lawsuit systems. This will allow litigants to have timely access to procedural documents at a convenient time, file a lawsuit, pay court fees, participate in court proceedings, obtain a court decision without visiting the court building and without contacting a judge. Introduction of electronic lawsuit systems is also quite relevant in a pandemic. The article examines the experience of implementing e- lawsuit systems in European countries. The Estonian model was chosen for the implementation of the electronic lawsuit system in Ukraine. In 2020 the implementation of the Unified Lawsuit Information and Telecommunication System was launched in Ukraine. The system allowed to simplify the submission of all documents to the court in electronic form and thus automate the circulation of documents of judicial institutions, to provide online consideration of court cases. The system has a modular structure. The system includes the following modules: the official web portal "Judiciary of Ukraine"; subsystem "Electronic Court", the contact center of the judiciary of Ukraine; module "Automated Distribution", Electronic Cabinet, module "Judicial Statistics" and others. To date, only the Electronic Court subsystem has been introduced in Ukraine. Electronic registries are also connected to the e-court system: the Unified State Register of Court Decisions, the Unified Register of Lawyers of Ukraine and other resources. There is an opportunity to take part in an online meeting through the EASYCON system. In addition to the systems already considered, for the implementation of the Unified Lawsuit Information and Telecommunication System, it is necessary to have a well-established electronic document management in the judicial institution. Electronic document management is based on modern information and communication, cloud and digital technologies, and provides the process of creating, controlling access and distribution of electronic documents in judicial institutions. The article proposes to implement the system of electronic document management of Ukrainian production ASKOD. The ASKOD system is designed to automate the processes of record keeping of court proceedings and decisions, official, economic and managerial document flow of the institution.

Ключові слова: системи електронного судочинства; електронний суд; електронний документообіг.

Key words: electronic lawsuit systems; electronic court; electronic document management.

Постановка проблеми. Впровадження систем електронного судочинства – це давно вже необхідність, яка значно спрощує доступ до правосуддя. Крім того, неочікуваний спалах пандемії коронавірусу також сприяє запровадженню таких систем. Це дозволить учасникам судових процесів своєчасно мати доступ до процесуальних документів в зручний час, подати позов, сплатити судовий збір, прийняти участь у судовому процесі, отримати судові рішення, не відвідуючи будівлю суду і взагалі не контактуючи з персоналом суду чи суддею. Тому так актуальна тематика статті щодо впровадження систем електронного судочинства в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідженні питань впровадження систем електронного судочинства в Україні зробили вітчизняні науковці, серед яких праці: В.І. Ключевського [1], О.В. Бринцева [2], А.М. Бежевець [3] та ін. Ними розглянуто науково-теоретичні та практичні підходи до розуміння сутності та технології впровадження систем електронного судочинства, перспективи, напрями, шляхи та досвід впровадження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду щодо перспектив, переваг та шляхів впровадження систем електронного судочинства в Україні та надання рекомендацій щодо впровадження таких систем.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні фахівці практично всіх сфер державного управління працюють в умовах інформаційних перевантажень. Щоб витримати ці перевантаження - необхідно удосконалити інформаційну політику та впровадити сучасні цифрові технології.

Розвиток цифрових технологій позначається сьогодні майже на всіх сферах життя. Окрім вже відомих сервісів, таких як наприклад електронна комерція, до нових технологій долучаються і інші сфери, зокрема судова система. Впровадження систем електронного судочинства надасть змогу учасникам судового процесу своєчасно мати доступ до процесуальних документів в зручний час. До того ж впровадження систем електронного судочинства дозволить учасникам судового процесу дистанційно прийняти участь в розгляді судових справ.

Перші кроки до цифрової трансформації судової системи відбулися у Європі ще у 1995 році. Рекомендація № R (95) 11 Комітету міністрів Ради Європи щодо відбору, опрацювання, подання та

архівації судових рішень у законних інформаційно-пошукових системах від 11 вересня 1995 р. визначила пріоритети розвитку та функціонування автоматизованих судових систем [4]. Але впровадження систем електронного правосуддя у європейських країнах розпочалося приблизно з 2008 року. На цьому шляху вагомим внеском стало прийняття 30 травня 2008 року Європейської стратегія електронного правосуддя. Базуючись на цій стратегії вже у багатьох європейських країнах впроваджені сучасні інформаційні технології в системі судочинства. Зокрема можна відмітити позитивний досвід в цьому напрямку у таких європейських країнах, як Естонія, Угорщина, Фінляндія, Норвегія, Франція, Німеччина, Швеція, Латвія та ін. Також необхідно відмітити великий досвід Китаю в цьому напрямку, а саме можливість застосування штучного інтелекту під час підготовки та організації судового процесу [5].

Узагальнюючи досвід впровадження систем електронного судочинства в різних країнах можна виділити такі напрямки інформатизації [6] та цифровізації судочинства:

- бек-офісних технологій, які пов'язані з адміністрацією справ, виготовленням документів та управлінням судом;
- бек-офісних технологій для роботи з електронними документами в системах електронного документообігу;
- процесів у залі суду, які підтримують організацію та проведення он-лайн судових засідань;
- технологій для зовнішнього спілкування, що інформують про хід судових засідань, дозволяють здійснювати всі комунікаційні заходи між учасниками судового процесу та дозволяють надавати доступ громадськості до судових рішень,

Тому не викликає сумнівів, що система електронного судочинства - це давно вже необхідність, яка значно спрощує доступ до правосуддя. Впровадження систем електронного судочинства в судовий процес означає, що вже зараз можна подати он-лайн позов, докази, через систему сплатити судовий збір, отримати судові рішення, але при цьому все це дистанційно, не відвідуючи приміщення суду та з мінімальним контактом із персоналом установи. І тому інтерфейс такої системи має бути простим, зручним, інтуїтивно зрозумілим, що дозволить користувачу без юридичної освіти і без допомоги кваліфікованих юристів виконати всі необхідні дії для вирішення спору он-лайн.

Розглянуті приклади провадження в різних українських судах показали, що електронна система судочинства надає низку переваг для судового процесу. Зокрема, це [7]: можливість подання до суду позовних заяв та інших документів в електронному вигляді з використанням електронного підпису; економія матеріальних витрат судів; значна економія часу суддів та інших учасників судового процесу; можливість надання онлайн-консультацій і проведення онлайн-засідань; спрощення ведення електронного документообігу установи; доступність і відкритість судових процесів і як наслідок, зменшення корумпованості у судочинстві.

Для впровадження електронної системи правосуддя в Україні було обрана естонська модель та ухвалені у 2017 році нові процесуальні кодекси. В результаті було запропоновано впровадити в Україні Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему (ЄСІТС), яка б дозволила спростити подачу всіх документів до суду в електронному вигляді і таким чином автоматизувати документообіг судових установ, забезпечити он-лайн розгляд судових справ та дозволила надати в роботі значну інформаційну підтримку суддям та всім учасникам судового процесу. Впровадження такої системи в Україні вже розпочато у 2020 році.

Впроваджена система ЄСІТС дозволить вести електронне діловодство; дозволить зберігати та захищати інформацію; дозволить здійснювати зберігання судових справ в вигляді електронного архіву; дозволить здійснювати децентралізоване зберігання електронних документів в єдиній базі даних; дозволить призначати суддів; дозволить проводити он-лайн судові засідання; дозволить здійснювати обмін документами з учасниками судового процесу; дозволить проводити добір присяжних; надасть доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень та ін.

ЄСІТС має модульну структуру. До її складу входять такі взаємопов'язані модулі, як офіційний веб-портал «Судова влада України», підсистема «Електронний суд», єдиний контакт-центр судової влади України; модуль «Автоматизований розподіл», Електронний кабінет, модуль «Судова статистика» та ін.

Впровадження системи ЄСІТС повинне спростити та прискорити підготовку до судового процесу і його безпосереднього проведення. Але, карантинні заходи, спричинені пандемією, прискорили впровадження ЄСІТС, а вже запроваджена перша підсистема – «Електронний суд».

Електронний суд надає можливість швидкого доступу до судової справи, дозволяє прослідкувати її рух, переглянути інформацію про хід розгляду судової справи, дозволяє здійснювати пересилку електронних документів. Для того щоб скористатися сервісом «Електронний суд», користувач системи повинен зайти на офіційний веб-портал «Судова влада України» [8], здійснити пошук суду та зареєструвати свій особистий кабінет через який користувач системи може отримувати всю необхідну інформацію про хід судового процесу. Для того щоб підключитися до системи «Електронний суд» необхідно для реєстрації мати електронний кваліфікаційний підпис.

Також за допомогою сервісу Електронного суду можна позивачу судового процесу сплатити судовий збір у режимі он-лайн, сформувати та надати електронне доручення на представництво в суді іншій особі, отримати судові рішення, судові повістки та ін.

Для зручності користування до системи «Електронний суд» також підключені інші електронні реєстри: єдиний державний реєстр судових рішень, єдиний реєстр адвокатів України та інші ресурси.

В разі потреби можна також прийняти участь в он-лайн судовому засіданні. Для цього застосовується система EASYCON - проведення он-лайн судових засідань.

Крім вже розглянутих систем, для впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, обов'язковою умовою є наявність в судовій установі налагодженого електронного документообігу. Електронний документообіг базується на сучасних інформаційно-комунікаційних, хмарних та цифрових технологіях, та забезпечує процеси створення, управління доступом і поширенням електронних документів у судових установах, а також забезпечує контроль за потоками документів в організації та їх захист. Такі системи, повинні мати експертний висновок або сертифікат відповідності вимогам нормативних документів з технічного захисту інформації. Сьогодні активно такі технології запроваджуються в усі сфери суспільного життя. Значні кроки в цьому напрямку вже зроблені Кабінетом міністрів, так вже з 15 листопада 2020 року Кабмін повністю перейшов на електронний документообіг і уряд вже опрацьовує всі урядові документи в електронному вигляді.

Незважаючи на різноманіття систем автоматизації документообігу і діловодства, існують загальні вимоги, яким повинні відповідати ці системи:

- зручність інтерфейсу та простота в користуванні та налаштуванні;
- масштабовуваність – можливість роботи будь-якої кількості користувачів; можливість оновлення технічного забезпечення;
- розподіленість – підтримання роботи з документами в територіально відділених структурах та можливість ефективної роботи з віддаленими структурними працівниками;
- модульність – система має модульну структуру і це надає можливість користувачам обирати та встановлювати необхідні для роботи модулі; модулі інтегровані між собою;
- відкритість – наявність у системі відкритих інтерфейсів та можливість обміну даними та співпраці з іншими системами;
- універсальність – можливість встановлення та функціонування на різних апаратних платформах та можливість застосовувати різне системне програмне забезпечення.

Ринок систем електронного документообігу на Україні за 40 років цілком склався. Проведений аналіз свідчить, що найбільше застосовують такі системи електронного документообігу: на платформі Lotus Notes/Domino від компанії IBM; серед відомих СЕД російських постачальників можна назвати: Справа, БОС-Референт, CompanyMedia, DIRECTUM, DOCUMENTUM, DocsVision, ЕВФРАТ-Документообіг, Optima-Workflow, LanDocs, МОТІВ, Lotsia PDM Plus; з українських виробників можна відзначити Атлас ДОК, Megapolis.Документообіг, ДОК ПРОФ, АСКОД і FossDoc.

Дослідивши всі переваги та недоліки розглянутих програм до впровадження була запропонована система електронного документообігу вітчизняного виробництва (фірма ІнфоПлюс) - АСКОД. Система АСКОД призначена для автоматизації процесів діловодства судових процесів та рішень, службового, господарського та управлінського документообігу установи, для організації колективної роботи над документами з використанням без паперових технологій та для забезпечення електронного документообігу із застосуванням електронного кваліфікаційного підпису. Авторами був розроблений в MS Project проект впровадження системи електронного документообігу АСКОД. Для впровадження пропонується весь комплекс модулів системи АСКОД [9], який дозволяє повністю автоматизувати всі процеси роботи з електронними документами: їх створення, обробку, реєстрацію, погодження, контроль та зберігання в електронному архіві. Життєвий цикл проекту склав 44 дні.

Запуск системи електронного документообігу АСКОД здійснюється через вікно авторизації та систему паролів. Для входу в систему користувач повинен зареєструватися з відповідним рівнем доступу: діловод, керівник, мобільний користувач, архіваріус, виконавець.

Крім запропонованої системи АСКОД підґрунтям для ефективного впровадження систем електронного судочинства є запровадження у всіх державних структурах єдиної платформи електронного документообігу. В Україні уніфікованою програмою для роботи та обміну всіма електронними документами, в незалежності від сфери застосування, є електронна єдина платформа документообігу «Птах», що об'єднує всіх учасників документообміну та забезпечує єдиний стандарт обміну, перевірки і захисту юридично значущих документів. Також для прискорення переходу до цифровізації уряду та впровадження систем електронного документообігу необхідне впровадження єдиної платформи обміну даними між органами державної влади та їх реєстрами. Значним кроком у цьому напрямку є впровадження системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів «Трембіта», яка надає доступ до національного реєстру електронних інформаційних ресурсів.

Аналіз досвіду провадження систем електронного судочинства показав, що впровадження таких систем дозволить забезпечити та спростити процеси комунікації між судом та всіма учасниками судового процесу за допомогою засобів сучасних електронних інформаційно-комунікаційних технологій.

Висновки. Дослідження показало, що системи електронного судочинства є дієвим інструментом системи правосуддя та дозволяють прискорити обіг інформації в судових установах та підвищити її якість, і як результат, скоротити терміни розгляду справ.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що перехід від застарілого документарного судочинства до електронного має забезпечити оперативність, прогнозованість та зручність взаємодії між учасниками судового

процесу і судом, спростить доступ громадян до органів правосуддя та допоможе зробити правосуддя більш прозорим і менш корумпованим.

Література.

1. Ключевський В.І. Електронне судочинство: шляхи впровадження та зарубіжний досвід. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*, 2020. № 1: веб-сайт URL: <https://cutt.ly/Fjzek18q> (дата звернення: 08.01.2021).
2. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи : монографія / О.В. Бринцев. – Х. : Право, 2016. – 72 с.
3. Бежевець А.М. Електронне судочинство як необхідний елемент цифрової трансформації суспільства та держави. *Інформація і право*, 2020. № 4(35) : веб-сайт URL: <http://il.ippi.org.ua/article/view/221244> (дата звернення: 08.01.2021).
4. Електронне судочинство: досвід Європи: веб-сайт URL: <https://loyer.com.ua/uk/elektronne-sudochynstvo-dosvid-yevropy> (дата звернення: 08.01.2021).
5. Суддя ВП ВС розповіла про перспективи запровадження онлайн-судів в Україні: веб-сайт URL: <https://court.gov.ua/press/news/1010973> (дата звернення: 08.01.2021).
6. Гадецька З.М. *Проблеми та перспективи інформатизації судів: 2010 рік* : тези Materialy VI міжнародowej naukowo-praktycznej konferencji «Europejska nauka XXI powiek»: веб-сайт URL: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2010/Informatica/65276.doc.htm <https://court.gov.ua/press/news/1010973> (дата звернення: 08.01.2021).
7. Трут Д. Переваги електронного судопроизводства. *Юрист&Закон*, 2016, №45: веб-сайт URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA009834 (дата звернення: 08.01.2021).
8. Судова влада України: веб-сайт URL: <https://court.gov.ua> (дата звернення: 08.01.2021).
9. Продукти АСКОД: веб-сайт URL: <https://infoplus.ua/uk/page/products> (дата звернення: 08.01.2021).

References.

1. Klyutsevsky, V.I. (2020), “Electronic litigation: ways of implementation and foreign experience”, *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia*, [Online], vol. 1, available at: <https://cutt.ly/Fjzek18q> (Accessed 8 January 2021).
2. Brintsev, O.V. (2016), «*Elektronnyj sud*» v Ukraini. *Dosvid ta perspektyvy* [«Electronic Court» in Ukraine. Experience and prospects], Law, Kharkiv, Ukraine.
3. Bezhevets, A.M. (2020) “Electronic litigation as a necessary element of digital transformation of society and the state”, *Informatsiia i pravo*, [Online], vol. 4(35), available at: <http://il.ippi.org.ua/article/view/221244> (Accessed 8 January 2021).
4. Loyer (2020), “Electronic proceedings: European Experience“, available at: <https://loyer.com.ua/uk/elektronne-sudochynstvo-dosvid-yevropy> (Accessed 8 January 2021).
5. Judicial power of Ukraine (2020), “The judge of the Supreme Court spoke about the prospects of introducing online courts in Ukraine”, available at: <https://court.gov.ua/press/news/1010973> (Accessed 8 January 2021).
6. Gadetskaya, ZM, Sotula, M.O. (2010), “Problems and prospects of court informatization”, *Evropejskaja nauka XXI vek* [European science century XXI], VI mezhdunarodnaja nauchno-prakticheskaja konferencija «Evropejskaja nauka vek» [VI international scientific-practical conference «European eyelid science»], [Online], available at: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2010/Informatica/65276.doc.htm (Accessed 8 January 2021).
7. Trut, D. (2016), “Advantages of e-litigation”, *Yuryst&Zakon*, [Online], vol. 45, available at: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA009834 (Accessed 8 January 2021).
8. Judicial power of Ukraine (2021), available at: <https://court.gov.ua> (Accessed 8 January 2021).
9. InfoPlus (2021), “ASKOD products“, available at: <https://infoplus.ua/uk/page/products> (Accessed 8 January 2021).

Стаття надійшла до редакції 12.01.2021 р.